

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
00102 EDUSKUNTA

Viite: Vastineeni 8.5.2012 puolustusvoimien kirkollista työtä ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevista asioista dnro 4489/2/10 ja dnro 3543/4/11

Kaksi vastineeni täydennystä

Kantelija: Dosentti Jouni Luukkainen

puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

p. (09) 191 51443, (09) 7534 703

jouni.luukkainen@helsinki.fi

a) Pyyntö apulaisoikeusasiamiehelle hankkia puolustusvoimien elämäkatsomustiedon opetuksen materiaaleja — tai uusi kantelu. Vastineeni sivuilla 6–9 kohdassa 3.4. b) tarkastelin Maavoimien Esikunnan lausunnon yhteydessä puolustusvoimien elämäkatsomustiedon opetusta ja erityisesti kahden aiheen opetusmateriaaleja. Moitin opetusmateriaalia ”Kaatuneiden huolto” tunnustuksettomuuden loukkauksesta (lisäksi jälkikäteen huomasin, että materiaalin sivulla 4 olisi papin ammattiin aikomuksen sijasta ollut tiedusteltava aikomuksesta uskonottoman eli tunnustuksettoman juhla- tai erityisesti hautauspuhujan (sivu)ammattiin) ja valitin, että opetusmateriaalin ”Elämäkatsomustieto, 1. Sota” yhteydestä puuttui siihen odotuksissani kuulunut sotilasvakuutuksen oppitunti.

Sähköpostiviestissäni 15.5.2012 Maavoimien Esikunnan henkilöstöosastolle (**LIITTEENÄ**) esitin muutaman pyynnön elämäkatsomustiedon opetusmateriaaleista.

Pyysin, että opetusmateriaalin ”Kaatuneiden huolto” virheet kiireimmiten korjataan ja että minulle toimitetaan korjatut sivut.

Pyysin, että saisin puolustusvoimien elämäkatsomustiedon opetuksesta

- opetusmateriaalin sotilasvakuutuksesta vastaten kirkollisen opetuksen aiheen ”Maanpuolustuksen etiikka ja sotilasvala” loppuosaa;
- opetusmateriaalin johtamiskoulutuksesta vastaten kirkollisen opetuksen aihetta ”Johtajaksi kasvaminen ja johtamisen etiikka” II aliupseerikursilla ja reserviupseerikursilla.

Huomautin, että Terhi Juntusen pro gradu -työ (2004) kertoi, että kirkollisista oppitunneista vapautukseen oikeutetut varusmiehet joutuivat käytännössä kuitenkin osallistumaan kirkollisista oppitunneista esimerkiksi kaatuneiden huollon, johtamis- ja valaoppitunneille, ja että siksi juuri minun tulisi ensisijassa saada selvitettyiksi ”johtamis- ja valaoppitunteja” vastaavat elämäkatsomustiedon opetusmateriaalit.

Pyysin edelleen saada opetusmateriaalit myös kaikista muistakin elämäkatsomustiedon opetuksen aiheista, jotta voisin tarkastaa, että kaikki materiaalit ovat tunnustuksettomia ja että ne myös ovat aiheensa kattavia (ja siis riittäviä) siinä määrin kuin pystyisin arvioimaan. Huomautan, että Juntunen käytti sanaa ”esimerkiksi” eli hänen selostamansa ongelma on voinut koskea muitakin opetusaiheita kuin hänen mainitsemiaan.

Maavoimien Esikunnan henkilöstöosasto ei ole vastannut millään lailla. En siten edes tiedä, onko se valmistelemassa vastausta. En kuitenkaan halua jäädä odottamaan mahdollista vastausta tämän pidempään ryhtymättäni muihin toimenpiteisiin.

Pyydänkin, että apulaisoikeusasiamies esittäisi Maavoimien Esikunnan henkilöstöosastolle elämäkatsomustiedon opetusmateriaaleja koskevat pyyntöni ominaan. Tai tällä erää ainakin siltä osin kuin perustuslain 111 §:n mukaan apulaisoikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaiselta lailisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot. Materiaalien mahdollinen korjauttaminen olisi sitten eri asia.

Mutta jos apulaisoikeusasiamies päättäisi olla toimimatta pyytämälläni tavalla, tämä kirjoitukseni kohta on **kantelu** siitä, että Maavoimien Esikunnan henkilöstöosasto on kieltäytynyt toimittamasta minulle opetusmateriaaleja, jotka vasta voisivat vakuuttaa kaikki siitä, että puolustusvoimien elämäntiedon opetuksessa ei ole enää niitä epäkohtia, joita Juntusen mukaan oli vuonna 2004 myös Maavoimien yksiköissä myös sotilaspappien kertomana.

b) Utin Jääkäriyrykmentin Erikoisoperaatio-osaston hautaustestamenttilomakkeesta. Vastineeni sivulla 18 kohdassa c) kerroin tekemästani pyynnöstä saada Utin Jääkäriyrykmentin (ei siis -prikaatin kuten vastineessani valitettavaa huolimattomuuttani luki) Erikoisoperaatio-osaston lomake sotilaan kirjeeksi omaisilleen kuolemantapauksen varalta. Pyysin myöhemmin vielä saada selon siitä, kuinka omaisyhteyshenkilöstä ja kuolinviestin viemiseen liittyvistä järjestelyistä sovitaan.

Utin Jääkäriyrykmentin esikunta vastasi kyselyyni kopiolla lomakkeiden etusivusta sekä lomakkeita selostavalla kirjeellään 30.5.2012 (MI17347; 2342/63/2012) (**LIITTEENÄ**).

Vastauksen mukaan kyseessä ei ole Puolustusvoimien virallinen lomake eikä sitä myöskään ole tehty minkään toimialan ohjauksessa tai vaikutuksesta. Lomakkeet olivat käytössä Utin Jääkäriyrykmentin kansainvälisen valmiuosaston valmiusaikana ja niiden täyttäminen oli vapaaehtoista. Erikoisoperaatio-osaston (EOS) valmiusajan päätyttyä heinäkuussa 2011 lomakkeet tulivat tarpeettomiksi. Lomakkeiden laatijoina olivat EOS:n ammattisotilaat ja reseviläiset ja ainoastaan EOS:n sisäiseen käyttöön.

Minun on kuitenkin syytä tarkastella näitä lomakkeita sikäli kuin lomakkeen kaikkia sivuja näkemättä siihen pystyn.

Vastauksen mukaan *Toiveeni kuolemantapauksessa* -lomakkeen sivuilla kysyttiin muun muassa, haluaako asianosainen

- sotilashautauksen
- siviilihautauksen
- luterilaisen / ortodoksisen hautauksen
- jonkin muun uskonnon mukaisen hautauksen
- uskonnoton hautauksen.

Elinsiirtoon liittyen kysyttiin, suostuuko vai ei elinsiirtoon.

Huomaatan, että myös uskonnoton hautauksesta vastakohtana kirkkoliselle tai muulle uskonnolliselle hautaukselle on yleisesti käytetty nimitystä siviilihautaus. Lomakkeessa tämä ei kuitenkaan aiheuta sekaannusta, mutta Puolustusvoimilta saattaa puuttua ohjeet uskonnottomaan sotilashautaukseen. Joka tapauksessa oli EOS:ltä esimerkillistä tarjota uskonnoton hautauksen vaihtoehto, tai riittäihän siihen yksin asiallisuus. Toisaalta, jos uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton olisi jättänyt lomakkeen täyttämättä vaikkapa halutessaan torjua mielestään ajatuksen kuolemastaan, niin esittämättä jätettyä halua uskonnoton hautauksesta ei olisi saanut sitten käyttää selittämään, että hänellä ei muka olisi ollut mitään kirkollista hautausta vastaan; päinvastoin, uskonnoton hautaus olisi silloin ainoa mahdollinen hänen katsomustaan kunnioittava. Jos hän nimittäin todella olisi toivonut saavansa kirkollisen hautauksen ristiriitaisesti kirkkoon kuulumattomuutensa kanssa, olisi hänen ollut ponnistauduttava täyttämään lomaketta ainakin sellaisen toiveensa osalta. On myös hyvä, jos lomakkeessa todellakin valtionkirkkoihin kuuluvilta pyydettiin vahvistusta kirkkonsa mukaisesta hautausta. Jos sellainen nimittäin herättää ihmettelyä, niin silloinhan juuri ihmetellään sitä, miksi ihmisen uskonnollista asemaa (hänen jäsenyyttään jossain tietyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa tai vapautta tällaisista jäsenyyksistä) ei suoraan oteta ohjeeksi hänen hautaukselleen, jos hän ei ole esittänyt toivetta muunlaisesta hautauksesta.

Mielestäni halu saada uskonnoton hautaus sisältää myös sitä erikseen pyytämättä, että johdonmukaisuuden vuoksi ruumista kaikissa vaiheissa käsitellään uskonnottomasti. Erityisesti sotilaspappi ei kuulu hänen arkunsa ääreen. En tiedä, oliko EOS:ssä huomattu pohtia tätä luonteeltaan myös eettistä ja esteettistä seikkaa.

Seuraava on sotilaan kirjeestä omaisilleen hänen toiveestaan kuolemantapauksessa:

Tahdon välittää toiveeni läheisilleni, jotta niistä olisi heille apua käytännön järjestelyissä. Kuolemantapauksessa omaisten ratkaistaviksi tulee monia kysymyksiä. Kun olen kirjannut

omat toiveeni tähän kirjeeseen, omaisten on helpompi tehdä ratkaisuja.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattoman sotilaan suoraan ilmaistu halu saada uskonnoton hautaus tai oletettu halu tällaisesta päinvastaisen tahdonilmaisun puuttuessa ei kuitenkaan ole asia, josta omaisilla olisi oikeus tehdä poikkeavaa ratkaisua, sillä hautaustoimilain mukaan vainajan katsomusta ja (oletettujakin) toiveita on kunnioitettava, ja lisäksi mielestäni loukattaessa vainajan katsomusta kirkkollisella hautauksella hänen ruumistaan käsitellään pahennusta herättävällä tavalla hautarauhan rikkomiseen silloin syyllistyen. Sikäli kirje olisi pitänyt muotoilla ehdottomammansävyisesti ainakin jatkosivujen kyseisessä kohdassa, tai ehkä niin onkin tehty.

Sama ehdottomuus koskee elinsiirtoja. Jo lain mukaan ihmisen kieltoa irrottaa elimiä kuolleesta ruumiistaan elinsiirtoa varten on ehdottomasti noudatettava. Mutta lain mukaan myös ihmisen jopa vain oletettu suostumus elinluovutukseen riittää; vainajan omaisilla ei ole oikeutta eikä velvollisuutta esittää asiasta omaa kantaansa. Omaisilla ei siis asiassa ole ratkaisuvalltaa. Jo se, että sotilas torjuisi hänelle suoranaisesti annetun mahdollisuuden evätä suostumuksensa elinluovutukseen, pitäisi siis kertoa yksiselitteisesti, että hän olisi oletettavasti suostunut elinluovutukseen ja että hänen läheisillään ei olisi oikeutta yrittää muuta ratkaisua — eikä lääkäreillä oikeutta kuunnella omaisten mahdollista vastarintaa kuten he valitettavasti joskus kuuntelevat ihmisen itsemääräämisoikeuden vastaisesti ja jättäen elinsiirrettä odottavat tarpeettomasti kärsimään. Lomakkeessa tämä olisi tullut tehdä selväksi. Ehkä onkin tehty, mutta enhän ole lomakkeen kyseistä kohtaa nähnyt.

Utin Jääkärirykmentin vastauksen mukaan kriisinhallintaoperaatioon lähtevä rauhanturvaaaja voi halutessaan nimetä itselleen omaisyhteyshenkilön itse määrittämillään kriteereillä. Arvatenkin sosiaalikirurgin tapainen on aina valittavissa, joten tästä minulla ei ole muuta sanottavaa.

Vastaus myös täsmensi tietoja kuolinviestin viemiseen liittyvistä järjestelyistä. Vastaus tähdensi, että kuolinviestin vieminen kuuluu lain mukaan aina poliisille. EOS:n kirjelomakkeessa olisi kuitenkin tullut selventää tai onkin ehkä selvennetty, että poliisipappi ei ole viestiä vievän poliisin mukana kuin korkeintaan silloin, jos sotilas on kirjeessään sellaiseen suostunut.

Vastauksessa kerrotaan edelleen, että poliisin toimittaman kuolinviestin jälkeen toimitaan Utin Jääkärirykmentin vakiintuneen käytännön mukaan eli sosiaalikirurgi soittaa kotiin ja tiedustelee lupaa tulla ilmaisemaan surunvalittelut sekä ketkä joukko-osaston henkilökuntaan kuuluvista voivat tulla. Luettelossa on mukana sotilaspappi, jonka kutsuminen on surevien asia. Mutta mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan tai yleisemmin valtionkirkkoihin kuulumattoman vainajan tapauksessa sotilaspapin on pysyttävädyttävä vain papin halunneissa surevissa ja pidättäytyttävä itse vainajasta.

Toivon, että nämä huomautukseni edistävät vainajien katsomuksen kunnioitusta puolustusvoimissa.

Lähetän tämän osan kanteluni täydennyksestä erikseen palautteeksi Utin Jääkärirykmentin esikunnalle.

ALLEKIRJOITUS:

Jouni Luukkainen

LIITTEET:

Sähköpostiviestini 15.5.2012 Maavoimien Esikunnan henkilöstöosastolle: ”Pyyntöjä elämäkatsomustiedon opetusmateriaaleista”.

Utin Jääkärirykmentin esikunnan kyselyyni antama vastaus 30.5.2012 (MI17347; 2342/63/2012) sekä kopio UTJR:n Erikoisoperaatio-osaston *Toiveeni kuolemantapauksessa* -lomakkeen etusivusta.

TIEDOKSI SÄHKÖPOSTITSE:

Pääesikunnan oikeudellinen osasto (kirjaamo.pe@mil.fi)

Maanpuolustuskorkeakoulu (kirjaamo.mpkk@mil.fi)

Ilmavoimien Esikunta, henkilöstöosasto (kirjaamo.ilmave@mil.fi)

Merivoimien Esikunta, henkilöstöosasto (kirjaamo.merive@mil.fi)

Maavoimien Esikunta, henkilöstöosasto (kirjaamo.maave@mil.fi)

Pääesikunnan henkilöstöosaston kirkollinen ala (kirjaamo.pe@mil.fi)

Puolustusministeriö (puolustusministerio@defmin.fi)